MUNÎRU'L KULÛB

nebîmiz'den ﷺ inciler

2026

قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم

الإيمان بضع وستون شعبة والحياء شعبة من الإيمان

Resûlullah ﷺ dedi ki,

iman altmış küsür şubedir ve hayâ

imandan bir şubedir

Hayâ; utanmak, çekinmek anlamına gelir ve aslen üreme organlarının bulunduğu bölge anlamındaki *ferc* ile eş anlamlıdır.[1] Türkçede bu iki anlam da korunmuştur. Kelimenin Türkçe kaynaklarda ilk defa rastlandığı yer Aşık Paşa'nın *Garipnâme*sindeki *(hicrî 730)* şu mısradır.[2]

de edeb var ne ḥayā ne de ṭā^{c}atı

"Utanmak" ile farkı, utanmanın geçmişte meydana gelmiş bir fiil neticesinde hissedilmesidir. Hayâ ise ileride yapılması tasavvur edilen bir fiil sebebiyle meydana gelir. Bu yüzden kötü bir iş yapmayı düşünüp vazgeçen kişi için "o işi yapmaktan haya etti" denir, "o işten utandı" denmez.

Hadisin Açıklaması

Nebîmiz, (salat ve selam ona olsun) "İman altmış küsür şubedir, haya da imandan bir şûbedir." demiştir. *Küsûr* üç ila on anlamına gelir. *altmış küsür* ile kastedilen ise imânın çok farklı özelliklere ve hallere sahip olmasıdır. Nitekim bu haller çeşitli amellerden oluşur. Bunların arasında *tevhid, tevekkül, ricâ, havf* gibi kalbin amelleri olduğu gibi; Allah'tan başka ilah olmadığına dair şahitlik, zikir, dua, Kur'an tilaveti gibi dilin amelleri de vardır. Namaz, oruç, muhtâca ve zulme uğrayana yardım etmek de uzuvların amellerinden sayılabilir. Bu amellerin en yüksek derecesi ise "Lâ ilâhe illallah" sözüdür. En alt derecesi ise yoldan sıkıntı veren bir şeyi kaldırmaktır. Resulullah'tan (salat ve selam ona olsun) rivayet edilen *iman yetmiş -ya da altmış- küsür şubedir. En üstünü Lâ ilâhe illallah sözü, en altı ise eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır* hadisi buna işaret etmektedir. Altmış veya yetmiş sözünden dolayı imânın bu şubelerden ibaret olduğu düşünülmemelidir. Aksine bu sayılar, şubelerin çokluğunu ifade eder.

Böylece iki gözümüzün çiçeği, efendimiz (salat ve selam ona olsun) hayânın önemine vurgu yapmıştır. Hayâ, insanı kötülükten alıkoyan bir haslettir. Ayrıca hayâ, fıtrî ve şerî olmak üzere iki kısma ayrılır. Hadiste kastedilen ise şerî hayâdır. Bu da Allah'ın (azze ve celle) seni yasakladığı bir hâl üzere görmesinden veya emrettiği bir hâli terk ederken görmesinden utanmandır. Bu haller de Kur'anda ve nebîmizin sünnetinde (salat ve selam ona olsun) detaylıca açıklanmıştır. Yoksa, neredeyse her insanın belirli durumlarda başkalarından utandığı bilinmektedir. Bu çeşit bir fıtrî utanmanın kişiyi özellikle başka insanların bulunduğu açık alanlarda çirkin fiillerde bulunmaktan alıkoyan bir vasfı vardır. Hadiste kastedilen hayâ ise, hem dışarıda hem de insanların görmediği yerde kişiyi çirkin davranışlardan alıkoyar. Hırsızlık yapan kişi malını çaldığı kişiyi görmekten utanırken eğer fark edilmeden bu fiili yapabilirse kendini rahat hisseder. Bunun sebebi de hırsızın fıtrî hayânın aksine şerî hayadan yoksun olmasıdır.

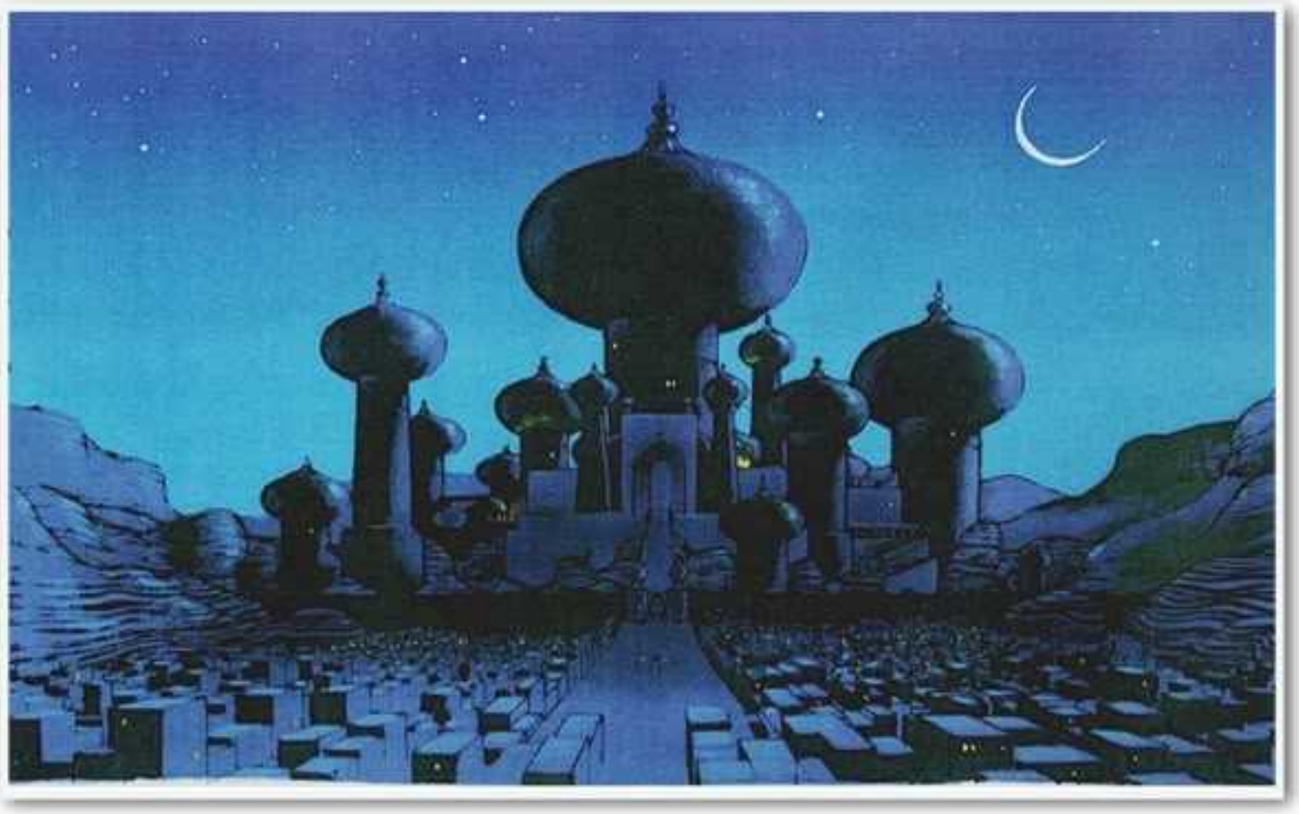

Kur'anda hâya kelimesinden türeyen *istihyâ* üç farklı ayette dört kere geçmektedir. Bunlardan ikisi Allah subhanehu ve tea'lâya atıfla gelen *Şüphesiz Allah herhangi bir şeyi, bir sivrisineği, hatta onun da ötesindekini misal vermekten* ***çekinmez*** ayetidir. Kelime burada "terk etmez" anlamındadır. Bir diğer ayet ise *...(nebî) size söylemeye* ***çekiniyor****, oysa Allah hakkı açıklamaktan* ***çekinmez****...* ayetidir. Burada ise nebî için hakikî manasıyla *utanmak* kastedilirken Allah için söylendiğinde yine *terk etmez* anlamı vardır. Bir diğer ayet ise Mûsâ aleyhisselamın kıssasının anlatıldığı Kasas suresinde geçen *Bu esnada kızlardan biri* ***çekingen*** *bir eda ile yürüyerek yanına geldi* ayetidir.

Hayâ incisinin kıymeti ve bazı hadisler

Bu güzel hasletle ilgili hadisler çoktur. Meşhur olan bir hadiste, Resulullah'ın (salat ve selam ona olsun) arkadaşını hayâdan men eden birini duyması üzerine *hayâ imandandır* dediği aktarılmıştır. Başka bir hadisinde ise *hayânın tamamı hayırdır* demiştir. O hâlde efendimizin ahlakından pay edinmek isteyen, onun yüksek ahlakı ile kalbini kirlerinden temizleyip mutluluğa ulaşmak isteyen kişinin sahip olmayı istemesi gereken bir haslettir bu. Bunun için öncelikle Allah'ın seni en gizli ve rahat hallerinde ilmiyle kuşattığını ve seni gördüğünü bileceksin. Allah bir ayetinde *insanlardan gizlerler de Allah'tan gizleyemezler* buyurmuştur. Hakikaten, insanların çoğu odalarında yalnız kalınca veya yakalanma riskleri olmadığında kötülüklerini başka insanlardan gizleyebilirler. Aynı şekilde birisi gücünü ve mevkîsini kullanarak işlediği suçları insanlardan gizleyebilir, hatta insanların zihninde mevkîsi gereği bu suçu işlemesinin çok da önemli olmadığı izlenimini uyandırabilir. Ne var ki bu kişi Allah'tan gizlenemez. O Basîr'dir. Rabbinin secde eden kulunu görmesine gecenin karanlığı engel olamadığı gibi, günah işleyen kişi suçuna delalet eden kayıtları sildi diye de Allah kişinin günahını unutmaz. İnsanlar uyku ve gaflet hâlindeyken suç işlemeyi adet edinmiş kişi, *Allah, O'ndan başka ilah yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağlıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur* ayetini duymadı mı? Neyse ki Allah, kullarına kendisine geri dönerek tövbe etme imkanı vermiştir. Hakîkî temizlik tövbe ile gerçekleşir. İnsanın, suç işleyen kardeşine "seni affettim" diyip öfkesini içinde gizlemesi mümkündür, ancak Allah'ın rahmeti geniştir. Kullarını affettiğinde artık onların günahından geriye bir iz kalmaz. Tertemiz olurlar ve Allah tüm yaratılanları böylece rahmetiyle kuşatmıştır. Bu yüzden kişi, Rahmân'dan *haya etmeli* ve onun gördüğünü bile bile günaha devam etmemeli. Bu kadar söz de sana yeterli gelmediyse, o zaman Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine *ihsan nedir* diye soran Cîbril'e verdiği cevabı hatırla. O mütevâtir hadiste, *ihsan, Allah'a onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen onu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor* demişti.

Sosyal medyada sürekli etrafına küfür eden birini düşünün. Bu kişi gerçekten tüm ahlâkî değerleri aşıp sonunda üstün-insan seviyesine ulaşmış bir dehâ mıdır, yoksa ileride işvereniyle konuşurken *efendim, siz, sayın* gibi sözlerle ağzını temizleyecek midir? Bu hayâsızlığın bir başka görünüşü de *ben hakedene sövüyorum* savunmasıdır. O zaman kişi kendine sorsun, eğer Allah'ın onu izlediğini hatrında tutsaydı hiç tanımadığı birine ekranın başında küfredebilecek miydi? Aksine bu kişi bu çirkin kelimeleri kullandığını gören insanların onu gerçek hayatta tanımayacağına güvenmektedir. Böylece ekranın başına geçtiğinde kibir elbisesini giyerek önüne gelene sövmeye başlar.

Günlerimiz

Aslında insanın Allah'tan hayâ etse kurtulacağı bir sürü bela ve hastalık vardır. Şimdi ben burada yöneticilere ve mevkî sahibi insanlara *hayâ edin, insanların gözünün içine baka baka yalan söylemeyin* demeyeceğim. Fıtrî hayâya bile sahip olamayan kişileri şerî hayâya nasıl teşvik edeceksin? Onlar Allah'tan bir hidayet olmadıkça buraya gelip Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) kalpleri aydınlatan hikmetine dair bir iki söz dinleyecek değiller. Allah'a hamd olsun, onun hidayetinden başka hidayet yok ya, bu yüzden umudumuzu koruyoruz.

Bil ki kardeşim, senin devrinde olduğu gibi eskiden de kişiyi felakete sürükleyen pislikler çoktu. Ancak kadim zamanlardan farklı olarak sen bugün özellikle gözünü muhafaza etmekte zorlanabilirsin. Pornografik içeriklerin bugün hiç olmadığı kadar kolay önüne çıktığını biliyorum. Hatta onu izlemek istemesen; bu sefer metroda, okulda ve sokakta haram bakıştan uzak kalamıyorsun. İşte bu gözün konusunda imtihan edildiğin zor bir durum. Erkeklerin buradaki zorluğu çok önemli. Bir kadın tesettürünü terk etse herkes onun bu günahına şahit olur; müslümanlar onu ayıplar, kafirler de *inancına sadık kalamamış, zayıf biri* diye düşünür. Bunu belli etmeseler de akıllarından geçirirler. Peki bir erkek sürekli kadınları izlese, onlar hakkında hayaller kurup dursa; bu durumda kim onu kınayacak? İşte bu durum Allah'tan haya etmenin değerini gözler önüne seriyor. Allah'tan hayâ eden, O'nun her şeyi gördüğünü bilen müslüman bir erkek nefsinin ağır kışkırtmasına rağmen başını eğerek Allah'a teslim olur. Şunu da belirtelim ki, bir kadın habersizken bir erkeğin onu gizlice izleyip kötü düşüncelere dalması mevcut sosyal dinamiklerde engellenemez. Artık kadın ve erkek hiçbir sınır olmaksızın birlikte yaşamaktadır. Yasalar kişilerin gözlerine perde çekemez, nitekim tüm erkekleri bu fiilden men edecek bir ahlâkî anlayışa ulaştırmaktan da acizdir. Erkeklere soracak olursan hiçbiri kadınlara kötü niyetle bakmazlar. Öyle ki bazıları nefsini kötülüklerden arındırmaya çalışan müminlere *sizin aklınızdan neler geçiyor öyle?* diyecek kadar ikiyüzlülüğün sınırlarını aşmıştır.

Tüm bu gariplikler bir yana, *nefsimle olan mücadelemi nasıl kolaylaştırırım* diye sorarsan sana hayâ ilacını içmeni tavsiye ederim. Önce Allah'ı zikrederek kalbini temizle, onun nerede olursan ol seninle beraber olduğunu iyice idrak edene kadar zikri artır. Sonra bir önlem olarak erişimini kısıtla, sosyal medyada münkeri yayan birini görürsen hemen engelle, bu konuda üşengeç olma.